

Anetta Zielińska

RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA JAKO ATRAKCJA TURYSTYCZNA

1. Zagadnienia wprowadzające

Przez różnorodność biologiczną rozumiemy zróżnicowanie organizmów, rozpatrywane na wszystkich poziomach organizacji przyrody, od odmian genetycznych należących do tego samego gatunku, poprzez zestawy gatunków, rodzajów, rodzin i niższych jednostek taksonomicznych, a także różnorodność ekosystemów, składających się z zespołów organizmów żyjących w określonych siedliskach, i samych warunków fizycznych, w których żyją [4].

W ostatnim dziesięcioleciu XX wieku zaobserwowano, że różnorodność biologiczna uległa dramatycznemu zmniejszeniu. Zjawisko to jest długotrwałe, dlatego też jego skutki będą odczuwalne dopiero w przyszłości. Oznacza to, że należy w chwili obecnej podjąć działania zatrzymujące tę niekorzystną tendencję. Unia Europejska przystąpiła do realizacji zadań mających na celu zatrzymanie degradacji bioróżnorodności oraz ochronę i przywrócenie ekosystemów obszarów przyrodniczych do 2010 r.

Atrakcja turystyczna w literaturze przedmiotu posiada wiele definicji. Na przykład B. Goodall w sposób opisowy określa atrakcję turystyczną jako „miejsce charakterystyczne, często unikatów, np. naturalne środowisko, zabytek historyczny, takie wydarzenia jak festiwale i imprezy kulturowe” [1, s. 38]. Dlatego też atrakcje turystyczne są istotnie skorelowane z naturalnym środowiskiem przyrodniczym, czyli m.in. z bogactwem i różnorodnością biologiczną. Jest to ważny element, wywierający wpływ na rozwój turystyki.

Najciekawsze zasoby biologiczne można znaleźć na terenach objętych ochroną prawną, takich jak:

- parki narodowe,
- parki krajobrazowe,
- rezerваты przyrody,
- obszary chronionego krajobrazu,
- Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000;

oraz na terenach posiadających specjalny status ochronny, nadany im przez instytucje i konwencje międzynarodowe, takich jak:

- rezerваты biosfery,
- obiekty światowego dziedzictwa ludzkości – posiadające certyfikaty UNESCO w kategorii obiektów przyrodniczych i kulturowych,
- obiekty konwencji RAMSAR, otaczające ochroną bazy wodne i błotne o dużym znaczeniu w skali światowej.

Dziedzina ochrony przyrody w chwili obecnej odchodzi od wąsko rozumianej ochrony obszarowej w postaci parków narodowych czy krajobrazowych na rzecz dużo szerszych form ochrony środowiska przyrodniczego, a przez to ochrony różnorodności biologicznej. Temu nowemu podejściu ma służyć m.in. stworzenie całych regionów ochronnych, które będą się charakteryzowały szczególnymi walorami przyrodniczymi, kulturowymi i nie przekształconej antropogenicznie przyrody (o niskiej antropopresji). Oczywiście szkielet takich regionów ochronnych powinny stanowić już funkcjonujące – zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju – formy ochrony przyrody (parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody i inne formy ochrony obszarowej). Taki region może pełnić dla całego społeczeństwa nie tylko funkcje ochronne, ale i społeczno-gospodarcze, dlatego też powinien uzyskać status instytucji narodowej. Stworzy to podstawy do ustanowienia czytelnych reguł postępowania, tak wewnątrz regionu ochronnego, jak i w jego relacjach zewnętrznych, w skali makroregionu czy państwa.

Celem artykułu jest zilustrowanie znaczenia różnorodności biologicznej dla ochrony przyrody i dla rozwoju turystyki regionu/kraju.

2. Znaczenie różnorodności biologicznej

Wartość różnorodności biologicznej często jest rozumiana jako wartość pozaekonomiczna, można jej jednak przypisać również wartość ekonomiczną. W tym ujęciu wyróżniamy:

- wartość bezpośrednią – związaną z fizycznym zużyciem zasobu,
- wartość pośrednią:
 - wartość użytkową niezwiązaną z fizycznym zużyciem zasobu,
 - wartość usług środowiska;
- wartość opcyjną, z tytułu możliwości przyszłego wykorzystania (na przykład wartość informacji genetycznej, której znaczenie może się ujawnić dopiero w przyszłości) [3, s. 25].

Natomiast do wartości pozaekonomicznej (pozaużytkowej) bogactwa różnorodności biologicznej zaliczamy wartość wynikającą ze znaczenia, jakie społeczeństwo przywiązuje do samego istnienia tej różnorodności, aby walor ten został zachowany dla obecnych i przyszłych pokoleń. Wartość pozaużytkowa jest ściśle

związana z czynnikiem ludzkim i to nie tylko w sferze gospodarczej, ale jednocześnie w sferze społecznej i kulturowej.

Znaczenie różnorodności biologicznej w Polsce ocenia się pod kątem wartości usług środowiskowych i turystycznych, rolnictwa ekologicznego, unikatowych ekosystemów i gatunków jako dziedzictwa narodowego lub społeczno-kulturowego.

Istotnym zagadnieniem jest promocja różnorodności biologicznej, która w Polsce może być podstawą do utworzenia pod patronatem Unii Europejskiej specjalnego programu, mającego na celu m.in. wspieranie rozwoju obszarów szczególnie ważnych dla zachowania różnorodności biologicznej. Program byłby ukierunkowany w następujący sposób [3, s. 34-35]:

- w sferze gospodarczej – na przestrzeganie ograniczeń wynikających z naukowo uzasadnionych potrzeb zachowania ekosystemów, gatunków, ras i odmian; promowanie tradycyjnego rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa ze specjalnym systemem dotowania za zachowanie różnorodności biologicznej, tworzenie nowych jednostek naukowo-badawczych, inicjowanie tworzenia firm opartych na wiedzy;
- w sferze przyrodniczej – na nadanie rangi ochronnej i określenie stopnia ograniczenia działalności gospodarczej w układzie ostoi przyrody bez dotychczasowego kontekstu administracyjnego;
- w sferze społecznej – na postawienie na wiedzę i podjęcie działań (stypendia, granty) umożliwiających ukończenie studiów wyższych przez co najmniej 50% młodzieży regionu, wdrożenie systemu tanich (dotowanych w ramach programu) studiów podyplomowych i doktoranckich.

Bez wątpienia różnorodność biologiczna ma istotne znaczenia dla turystów i przemysłu turystycznego. Każdy element różnorodności biologicznej jest ważnym elementem produktu turystycznego (czy to w ujęciu obszarowym – parki narodowe, krajobrazowe – czy w ujęciu liniowym – szlaki turystyczne, punkty widokowe, bank genów) lub samodzielny produkt turystyczny.

W celu promowania różnorodności biologicznej jako bogactwa regionalnego, narodowego lub europejskiego, należy wzbudzić świadomość waloru turystycznego różnorodności biologicznej. Elementem zainteresowania potencjalnego turysty lub przemysłu turystycznego powinna być przede wszystkim wielkość i rzadkość wyróżnionego waloru różnorodności biologicznej. O jej znaczeniu jako atrakcji turystycznej decyduje stopień jej zachowania i skorelowanie form turystyki z określonym typem środowiska przyrodniczego.

3. Walory turystyczne a różnorodność biologiczna

Korelacja pomiędzy różnorodnością biologiczną a turystyką jest zjawiskiem złożonym. Środowisko przyrodnicze, czyli bogactwo różnorodności biologicznej ulega różnym przekształceniom pod wpływem rozwoju turystyki, co w konsekw-

wencji wpływa na zmiany w funkcjonowaniu turystyki. Oznacza to, że turystyka powinna analizować zmiany zachodzące w środowisku przyrodniczym, zmiany różnorodności biologicznej i reagować na nie, zmieniając swój produkt turystyczny.

Często chęć turystycznego korzystania z konkretnych walorów, w tym przypadku z bogactwa różnorodności biologicznej, wymusza podejmowanie działań o charakterze ochronnym. Jeżeli dla turystyki istotnym elementem jest różnorodność biologiczna, to część zysków z turystyki może zostać przeznaczona na ochronę przyrody i krajobrazu kulturowego. W ten sposób wzrasta świadomość ekologiczna znaczenia walorów przyrodniczych dla turystyki, w wyniku czego turystyka jest czynnikiem inicjującym działania na rzecz ochrony zasobów środowiska przyrodniczego, a co za tym idzie i ochrony zasobów różnorodności biologicznej (zob. [4]).

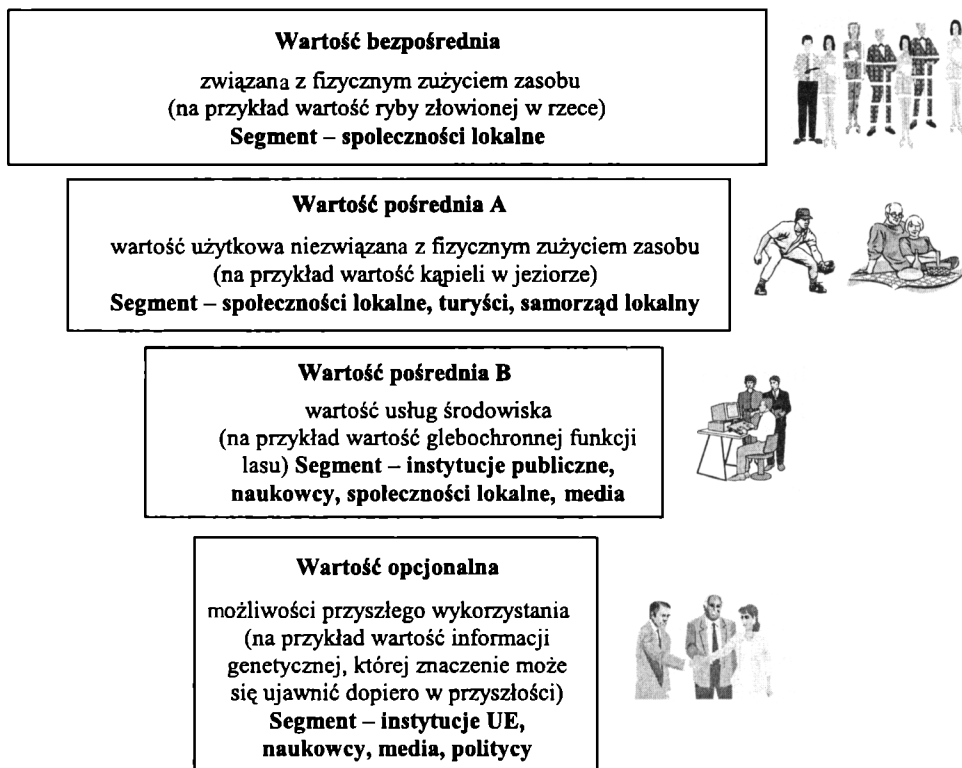
Różnorodność biologiczna promowana jest między innymi poprzez obszary przyrodniczo cenne (parki narodowe, krajobrazowe, rezerваты przyrody oraz pomniki przyrody) jako atrakcyjne miejsca składające się z zasobów przyrody żywej i nieożywionej. Promocja różnorodności biologicznej może być dokonywana w różnych formach, a mianowicie jako: informacja ekologiczna, edukacja ekologiczna (formalna i nieformalna), wydawnictwa, znaki promocyjne, strony internetowe, reklama publiczna, trasy i ścieżki przyrodnicze i tablice informacyjne, ogrody zoologiczne, parki zwierząt, hodowla zachowawcza zwierząt, ogrody botaniczne, arboreta, parki wiejskie i zadrzewienia śródpolne, muzea, wystawy.

Atrakcyjność turystyczna różnorodności biologicznej wzrasta w miarę przypisywania określonym obszarom i obiektom przyrodniczym, ostojom zwierzyny lub formom krajobrazowym znanych powszechnie cech wyróżniających, np. w postaci statusu parku narodowego, parku krajobrazowego, rezerwatu przyrody, pomnika przyrody czy sieci Natura 2000.

Postrzeganie korzyści dla poszczególnych grup społecznych, wynikających z posiadania i pielęgnowania różnorodności biologicznej, ilustruje rys. 1.

Znaczny wpływ na promowanie różnorodności biologicznej w celach turystycznych wywierają instytucje profesjonalnie związane z ochroną zasobów przyrodniczych i środowiska naturalnego oraz rozwojem turystyki we wszystkich jej odmianach, ze szczególnym uwzględnieniem eko- i agroturystyki. Dlatego też realizacja zadań dotyczących eksponowania turystycznej różnorodności biologicznej musi być powiązana i skorelowana z odpowiednimi działaniami na terenie regionu, kraju czy za granicą. Dotyczy to zarówno sfery formalnoprawnej, organizacyjnej, administracyjnej oraz finansowej.

Skuteczność działania polskich instytucji centralnych musi być wsparta i skorelowana z działalnością organizacji o charakterze międzynarodowym (europejskim i światowym), których statutową powinnością jest ochrona różnorodności biologicznej i kulturowej oraz jej wykorzystanie do celów turystycznych i krajoznawczych.

Rys. 1. Segmentacja wagi różnorodności biologicznej jako funkcji odnoszonych korzyści przez grupy społeczne i grupy interesów

Źródło: [5].

Do najważniejszych podmiotów prawnych i fizycznych prowadzących obecnie oficjalną działalność turystyczną z wykorzystaniem różnorodności biologicznej zaliczamy:

- instytucje państwowe i przedsiębiorstwa prowadzące usługi turystyczne, przyrodnicze i łowieckie,
- organizacje, fundacje i stowarzyszenia ekologiczne,
- biura podróży,
- indywidualne przewodnictwo,
- kwatery agroturystyczne,
- pensjonaty i hotele [3, s. 149-150].

W dokumentach strategicznych gmin, powiatów i województw powinny być wskazane sposoby promowania bogactwa różnorodności biologicznej jako atrakcji turystycznej.

Należy upowszechnić szerokie postrzeganie różnorodności biologicznej w Polsce, stanowiącej:

- przyrodnicze dziedzictwo Europy;
- niezwykle bogactwo narodu polskiego, rozumiane jako:
 - bogactwo ekonomiczne, wyrażające się ogromną, na skalę europejską wartością unikatowych zasobów biologicznych, w tym wartością bezpośrednią, obejmującą zasoby surowcowe, oraz alternatywną (pośrednią), obejmującą usługi środowiskowe świadczone dla człowieka i jego gospodarki (wartość usług jest co najmniej dwukrotnie wyższa od wartości zasobów naturalnych),
 - bogactwo pozaekonomiczne, czyli sposób dotychczasowego funkcjonowania społeczeństwa, jego wartości kulturowych i gospodarczych, które pozwoliły na zachowanie do dzisiejszych czasów tak dobrego stanu środowiska przyrodniczego, oraz naturalny bank różnych przyrodniczych procesów i substancji, dotychczas nie odkrytych lub nie znajdujących zastosowania na obecnym poziomie rozwoju cywilizacyjnego;
- współczesna atrakcja turystyczna, rozumiana jako:
 - dziedzina gospodarki będąca alternatywą dla uciążliwego przemysłu,
 - zaplecze rozwoju różnych form ekoturystyki, charakteryzującej się wysoką wartością dodaną,
 - przedmiot umożliwiający prezentowanie najcenniejszych walorów regionu turystom krajowym i zagranicznym,
 - metoda tworzenia w społeczeństwie polskim i w środowiskach zagranicznych lobby na rzecz wspierania różnorodności biologicznej i kulturowej [3, s. 160].
 Sposoby promocji różnorodności biologicznej jako atrakcji turystycznej:
 - organizowanie konferencji, imprez naukowo-turystycznych, spotkań otwartych o tematyce turystycznej,
 - artykuły w prasie o tematyce turystycznej, zdrowotnej i ekologicznej,
 - programy radiowe i telewizyjne o tematyce turystycznej,
 - opracowanie informatorów, przewodników, poradników, plakatów i map opisujących elementy różnorodności biologicznej,
 - e-marketing – wykorzystanie internetu jako głównego medium przekazu informacji oraz promocji (bannery promocyjne, mailing, fora opinii, raporty umieszczane na stronach, specjalne strony dla autoryzowanych gości),
 - akcje promocyjne prowadzone w trakcie imprez turystycznych, w miejscach sprzedaży i w wypożyczalniach sprzętu (dokładnie wiadomo, do kogo trafił nasz komunikat),
 - wydarzenia kulturowe i związane z pielęgnacją tradycji – święta przyrodnicze, festiwale kulturalne i kulinarne, kiermasze wytworów lokalnego rzemiosła,
 - etykiety produktowe,
 - spotkania, happeningi i inne.

Tak przeprowadzona promocja różnorodności biologicznej zwiększy atrakcyjność produktu turystycznego oraz z pewnością wpłynie korzystnie na rozwój turystyki.

4. Zakończenie

Antropogenicznego zagrożenia dla różnorodności biologicznej upatruje się m.in. w szybkim wzroście populacji i we wzrastającej konsumpcji dóbr, w tym również zasobów środowiska przyrodniczego.

Istotny wpływ na różnorodność biologiczną wywiera przemysł turystyczny. Istnieje jednak możliwość pogodzenia ochrony bioróżnorodności z rozwojem turystyki. Jest to możliwe pod warunkiem dostosowania się różnych form turystyki do specyfiki występowania pewnego waloru środowiska przyrodniczego.

Istnieje ścisły związek między różnorodnością biologiczną a atrakcyjnością turystyczną, polegający na tym, że w miarę wzrostu różnorodności biologicznej na danym obszarze wzrasta jego atrakcyjność turystyczna.

Literatura

- [1] Goodall B., *The Dynamics of Tourism Place Marketing*, [w:] *Marketing Tourism Places*, red. G. Ashworth, B. Goodall, Routledge, London 1990.
- [2] Meyer B., *Turystyka i środowisko przyrodnicze – proces wzajemnej interakcji*, Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 2, Szczecin 2002.
- [3] *Opracowanie koncepcji promocji różnorodności biologicznej i walorów turystycznych Polski na przykładzie Zielonych Płuc Polski*, pod kier. prof. dr. hab. Bazylego Poskrobki, Departament Polityki Ekologicznej Ministerstwa Środowiska, Białystok 2005.
- [4] Wilson E., *Diversity of life*, W.W. Morton and Co., New York–London 1992.
- [5] www.ekoton.com.pl.

BIODIVERSITY AS A TOURIST ATTRACTION

Summary

Biodiversity is significant for tourists and tourist industry. Each part of biodiversity is a very important element of tourist product (according to the region – national or sightseeing parks, as well as according to linear aspects – tourist paths, sightseeing stands, banks of genes) or independent tourist stand.

There is a strong correlation between biodiversity and tourist attraction, which shows that the increase of biodiversity causes an increase in tourist attractiveness of the region.